

Na vijf jaar uitspraak in neonazi-terreurzaak

Achtergrond - 9 juli 2018 - Auteur: Marja Verburg

Woensdag komt na ruim 5 jaar eindelijk het oordeel in het NSU-proces, de grootste Duitse strafzaak sinds de eenwording. De neonazi-terreurgroep NSU wordt verantwoordelijk gehouden voor tien moorden, twee bomaanslagen en 15 roofovervallen. De zaak schokte Duitsland en had gevolgen voor het functioneren van de binnenlandse veiligheidsdienst en voor de omgang met extreem-rechts.

De politie vond in november 2011 na een bankoverval in Eisenach de lichamen van twee dode mannen in een uitgebrande camper. Ze hadden zelfmoord gepleegd. Het bleken Uwe Mundlos en Uwe Böhnhardt te zijn, twee al jaren ondergedoken neonazi's. Samen met Beate Zschäpe vormden ze de de NSU (*nationalsozialistischer Untergrund*).

Het trio dook in 1998 onder omdat ze door de politie werden gezocht, onder meer omdat ze probeerden bommen te maken. Daarna begonnen de aanslagen, de overvallen en de moorden. Acht Turkse middenstanders zijn vermoord, een Griek en een Duitse politieagente. Nog steeds is onduidelijk waarom juist deze mensen slachtoffer werden. Tot het NSU-trio werd ontdekt, ging de politie ervan uit dat de moorden afrekeningen binnen het Turkse milieu waren - ze stonden daarom bekend als de Dönermoorden. Dat steekt nog steeds bij de nabestaanden.

Beate Zschäpe

De 43-jarige Oost-Duitse Beate Zschäpe is hoofdverdachte in de zaak. De openbaar aanklager ziet Zschäpe als medeplichtig aan de moorden en heeft levenslang en tbs tegen haar geëist. Ze heeft niet zelf geschoten, maar ze organiseerde de alibi's en het geld, aldus de aanklager. Zonder Zschäpes rol als 'masker' hadden Böhnhardt en Mundlos de moorden en aanslagen niet kunnen plegen.

'Zonder Zschäpes rol als 'masker' had de NSU de moorden en aanslagen niet kunnen plegen'

Zschäpe zelf zegt dat ze niet bij de moorden betrokken was. Toen ze er van hoorde, was ze sprakeloos, zei ze in 2015, toen ze na twee jaar zwijgen voor het

eerst een verklaring aflegde. Ze was afhankelijk van Böhnhardt en Mundlos, zei ze, en ze had niet de kracht bij hen weg te gaan. In haar slotwoord vorige week zei ze dat het rechts-extremistische gedachtegoed geen betekenis meer voor haar heeft en sprak ze haar medeleven uit aan de nabestaanden. Ze hoopt daarmee vermoedelijk op strafvermindering. Haar verdedigers pleitten voor tien jaar: volgens hen kan ze alleen worden veroordeeld voor brandstichting en medeplichtigheid aan de roofovervallen. Toen de beide Uwe's zelfmoord hadden gepleegd, stak ze het huis in brand waar ze leefden.

Zschäpe wekte tijdens het proces niet de indruk een afhankelijk slachtoffer te zijn. Ze trad zelfbewust op, tot 2011 in haar rol als 'masker' van het NSU-trio, en tijdens het proces in de omgang met haar advocaten, met wie ze deels gebrouilleerd raakte. De vraag is of de bewijslast in de zaak voldoende is om haar te veroordelen voor medeplichtigheid aan de moorden.

Vier medeverdachten

De andere verdachten zijn Ralf Wohlleben, Carsten S., Holger G. en André E. Wohlleben zou het pistool hebben geleverd waarmee de NSU-leden hun slachtoffers ombrachten. Samen met Carsten S. onderhield hij de contacten met het trio nadat ze waren ondergedoken. Carsten S. stapte al voor 2011 uit de neonazi-scene. Hij is de enige die uitgebreide verklaringen heeft afgelegd en geldt als kroongetuige. Inmiddels heeft hij een nieuwe identiteit. Toch wacht ook hem waarschijnlijk een gevangenisstraf.

Holger G. zou de NSU-leden geholpen hebben door hen zijn naam en paspoort ter beschikking te stellen. Zelf zegt hij dat hij niet wist waar ze die voor nodig hadden. André E. en zijn vrouw Susann worden gerekend tot de belangrijkste vertrouwenspersonen van Böhnhardt, Mundlos en Zschäpe. Ook zij zouden hun identiteit en paspoorten, en mogelijk zelfs hun kinderen, aan het trio hebben 'uitgeleend', zodat die bijvoorbeeld campers en bestelwagens konden huren, die ze bij de moordaanslagen gebruikten.

NSU-proces

Het [NSU-proces](#) begon in 2013 en telde in totaal 438 procesdagen. Dat het zo lang heeft geduurd, is mede omdat in Duitsland processen uitgebreider worden gevoerd dan in Nederland. De voorzittende rechter Manfred Götzl en zijn collega's hebben bijvoorbeeld meer dan 500 getuigen en meer dan 40 experts gehoord. Bovendien mogen slachtoffers en nabestaanden als *Nebenkläger* optreden, een soort mede-aanklagers. Dat waren er in dit proces meer dan 90, die door zo'n 60 advocaten werden vertegenwoordigd. Ook zij kwamen in het proces uitgebreid aan het woord.

Nabestaanden vertelden hoe ze hebben geleden onder de verdachtmakingen van de politie

De behandeling van de moorden in de rechtszaal leidde de afgelopen jaren regelmatig tot schrijnende taferelen. De gruwelijke details kwamen uitgebreid aan bod. De vader van een van de Turkse slachtoffers wierp zich bijna huilend op de grond voor de rechter en de beklaagdenbank om te laten zien hoe zijn stervende zoon erbij lag toen hij hem in diens internetcafé vond. Nabestaanden beschreven hoe zeer ze hebben geleden onder de verdachtmakingen van de politie, die de daders in hun omgeving zocht. (zie ook: [ZDF-interview](#) met de weduwe van een van de NSU-slachtoffers, v.a. 14:33 min). Het zegt iets over de [blinde vlek](#) die Duitsland destijds had voor extreem-rechts geweld. Sindsdien is de aandacht voor geweld van extreem-rechts in Duitsland flink toegenomen.

Binnenlandse veiligheidsdienst

Dat er 10 jaar lang onopgemerkt neonazi's moordend door Duitsland konden trekken, veroorzaakte een grote schok in Duitsland. Een van de oorzaken daarvan was het slechte functioneren van de Duitse opsporings- en veiligheidsdiensten. Die zijn daarna deels gereorganiseerd. Ook is er een centraal neonazi-register gekomen. In verschillende deelstaten hebben parlementaire commissies het falen van de diensten onderzocht.

Een medewerker van de Verfassungsschutz was in het internetcafé kort voor de Turkse eigenaar werd vermoord

Vooraf het beeld dat van de [Verfassungsschutz](#), de binnenlandse veiligheidsdienst, naar buiten kwam, is ontluisterend. Het is een beeld van grove nalatigheid en incompetentie en het verwijt kwam al snel dat de diensten [geen oog hadden voor extreem-rechtse terreur](#). Wel slaagden medewerkers erin tot ver in 2012 NSU-dossiers te vernietigen. De hoofden van de Verfassungsschutz in vier deelstaten en de chef van de landelijke dienst moesten hun functie neerleggen.

Een van de problemen was dat elke deelstaat zijn eigen veiligheidsdienst heeft. Die wisselden onderling nauwelijks informatie uit. Zo kon de NSU bijna 10 jaar lang ongehinderd zijn gang gaan. Tegelijkertijd werkten de diensten veel samen met informanten in de extreem-rechtse scene. Maar door die informanten te steunen, steunden de diensten feitelijk extreem-rechts, met geld en andere middelen. Sommige informanten bleken contact met de drie ondergedoken NSU-leden te hebben gehad en hebben hen waarschijnlijk met overheidsgeld geholpen.

Bitter nasmaak voor nabestaanden

De vraag is zelfs of de veiligheidsdienst niet betrokken is geweest bij de

aanslagen. Een medewerker van de Verfassungsschutz was bijvoorbeeld in 2006 aanwezig in het internetcafé in Kassel kort voor de Turkse eigenaar werd vermoord. Het is in het proces niet duidelijk geworden wat die medewerker daar deed. Ook luidt de kritiek dat met de vijf verdachten lang niet alle betrokkenen bij de moorden terecht staan: het NSU-netwerk was naar alle waarschijnlijkheid veel groter.

Hoewel Duitse media ook lovend zijn over het geduld en de nauwkeurigheid waarmee de rechtbank in München het NSU-proces onder grote druk heeft gevoerd, heeft het proces door dit soort onduidelijkheden voor de nabestaanden een bittere nasmaak. Ook als de zaak eindigt met levenslang voor Zschäpe.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/27090/na-vijf-jaar-uitspraak-in-neonazi-terreurzaak>